

Nacionalizam i svjetska Crkva u povijesti Istoka

(Za 80. godišnjicu rođenja Vladimira Solovjeva, najvećeg ruskoga katolika i slavenskoga filozofa.)

OVA rasprava želi pokazati nacionalizam Istoka u njegovoj povijesti i prikazati, kako ga pobjeđuje velikan Rusije — Vladimir Solovjev. Najprije samo nekoliko riječi o tome, kako u njoj razumijevamo riječ »nacionalizam«.

Ponajprije je čovjek pojedinac član neke cjeline, zajednice, porodice i naroda te član ljudskoga roda. To mora svaki htio ne htio da prizna, jer bi u protivnom slučaju izgubio nešto bitno za se.

To isto vrijedi i za veću jedinicu — za narod. I narod se mora priznati članom čitavoga ljudskog društva. Pri tome je dakako svejedno, kako si on zamišlja ljudsko društvo organizirano ti budućnosti: kao svjetsku državu, kao federativni savez ili kako drukčije.

»Nacionalizmom« dakle zovemo ovdje nijekanje činjenice, da je i nacija samo dio cjeline. Nacionalizam (njem. »nationalistisch«) nije ništa drugo nego egoizam, kolektivni egoizam ili koji god hoćeš egoizam, ako pojedinac zaniječe svoj odnos, što ga ima kao dio, kao član. Shvati li se naprotiv nacionalizam (njem. »national«) kao priznanje tog odnosa, onda ne krije u sebi nikakva zla — onda je baš ono, što mi tražimo.

Isti odnosi dijela prema cjelini, člana prema zajednici vrijede kako na narodno-državnom tako i na vjersko-crkvenom području. I tu ima egoizma, kolektivnog egoizma, t. j. nacionalizma; i tu se može protegnuti na organizam ili na izvanjsku organizaciju. Proteže li se na organizirano crkveno jedinstvo, nazivamo ga raskolom.

O tom nacionalizmu, kojeg je zadnji plod raskol, govorimo u ovoj raspravi.

Biti članom Crkve znači dvoje, dvostruki put, kojim se mora poći: od nacije k svjetskoj Crkvi i natrag od svjetske Crkve k naciji. Prvim se putem stupa, kad se nacija stavlja u cjelinu svjet-
e p u t
mira olovjeva. On je stupao tim putem junački i nije se svraćao ai na koju stranu.

Drugi put, povratak, vodi od svjetske Crkve k naciji: Crkva neobično poštiva osebine pojedinih naroda u pobožnosti i kultu (liturgijskim obredima). Crkva se u naciji individualizira. Taj je drugi put jednako važan kao i prvi, iako ćemo za nj tek na koncu naći samo nekoliko riječi.

Na dva niza činjenica pokušat ćemo da pokažemo odnos nacije prema Crkvi u toku povijesti Istoka: na povijesti crkvenog raskola te pokušajima sjedinjenja i na novijoj povijesti Istoka, naročito Rusije. U prvom ćemo slučaju prikazati prije svega neposredne odnose Istoka prema Rimu, a u drugom više njegov vlastiti razvitak.

»Dijeljenje Crkve ili bolje: rascjep kršćana najveći je neuspjeh kršćanstva u povijesti. Taj neuspjeh jasno svjedoči, koliko Bog prepušta slobodi volje čovjekove, te kako čovjek može strašno da je upotrebljava... Neprijateljstvo i međusobna mržnja kršćana različitih konfesija najsrमतnija je činjenica svjetske povijesti. Promatramo li jedinstvo, slogu, koncentraciju i neobičnu aktivnost nekršćanskih sila u svijetu, ta se činjenica kršćanske nesloge mora nazvati upravo pravim zločinstvom. Antikrist sve više i više osvaja svijet, a kršćani provode dane u mržnji i prepirci. Možda će duh antikrista unaprijediti jedinstvo među kršćanskim svijetom.« Tako kaže jedan današnji Rus, profesor Nikolaj Berdjajev, o rastavi Carigrada od Rima.

Obazrimo se sada na raskol i ,na pokušaje sjedinjenja.

Prvi raskol;

Godine 857., dakle u vrijeme sv. Ćirila i Melodija. Prouzroči ga obrazovani, ugledni no u isti mah i umišljeni Fotije. Carigrad postaje središtem carstva — prijestolnica — zašto dakle da ne postane i središtem kršćanstva? U to je vrijeme na stolici patrijarškoj u Bizantiji sjedio Ignacije, pobožan svećenik, ali manje spretan vladar. Koreći javno raspušteni i nemoralni život cara Mihajla III. i ujaka mu Barde te uskrativši Bardi sv. Pricest, padne u nemilost na carskom dvoru. Po želji Bardinoj svrgne car Ignacija i postavi za patrijarha Fotija, svoga bilježnika, koji u 6 dana primi sve stepene sr. Reda protiv crkvenoga zakona. Nered, koji je uslijed toga nastao, dokraj-i četvrti sveopći sabor u Carigradu (869.). Taj je sabor u nazočnosti carevoj priznao Papu i nauku zapadne Crkve i osudio Fotija. Ignacije se opet uspne na patrijaršku stolicu, i jedinstvo se s Rimom opet uspostavi. Ali to jedinstvo nije izbrisalo unutrašnjih opreka nego ih samo izvana prikrilo. To dokazuju događaji kasnijih godina.

Drugi raskol;

Unutrašnja opreka, što je neprestano tinjala poput žeravice ispod pepela, izbije opet za patrijarha Mihajla Cerularija (1043.—1058.). On otvoreno ustane protiv Latina. Papa Lav IX. pošalje svoje legats, da Cerularija upute Carigrad se osjećao uvrijeđenim, Papinski poslanici ostaviše na oltaru u crkvi ST. Sofije pismo, u kojemu se iz Crkve isključuje Cerularije i svi, koji pristaju uza nj. To pismo spalilo Cerularije (24. srpnja 1054.), a s njim izgori i veje? zajedničke kršćanske sloge i ljubavi, i tako osta sve do danas.

Prvi pokušaj sjedinjenja;

Za četvrtog križarskog rata 1204, dođu križari u Carigrad, zauzmu ga te osnuju »Latinsko carstvo«. Na stolicu patrijaršku i biskupsku postave Latine. Jedinstvo se provede silom. Već godine 1261. ukine »latinsko carstvo« car Mihajlo Paleolog, a time i sva nastojanja oko konačnog sjedinjenja.

STOČNI NACIONALIZAM I SVJETSKA CRKVA

Prugi pokušaj sjedinjenja:

Isti taj car počne kasnije i sam da traži sjedinjenje. O tom je radio osobito lionski sabor 1274. godine. Do sjedinjenja konačno i *dode*. No to je sjedinjenje bilo samo plod političke spekulacije, a nipošto plod vjerskog uvjerenja. Bizantu zaprijetila pogibao od Turaka, i on tražio pomoć na Zapadu. Godine 1281. Rim ponovno formalno izopći carigradsku crkvu, a godine 1282. «na sama formalno provede raskol.

Treći pokušaj sjedinjenja;

Bilo to na florentinskom saboru 1437. Turci na Istoku sve više napreduju, a Grci ponovno zatraže pomoć na Zapadu. Car Ivan Paleolog i patrijarh Josip dođu u Italiju praćeni velikom i sjajnom pratnjom od samih crkvenih dostojanstvenika. Cijeli niz disputacija, koje su znale biti kadšto i vrlo oštre, uvelike unaprijede sjedinjenje. Među Grcima nalazio se i Besarion te Izidor od Kijeva, kasnije kardinali u Rimskoj Crkvi, U lipnju 1439. bude konačno potpisan dekret unije. Bula »Laetentur coeli« svečano ga proglasi. Ali na povratku primi Carigrad cara skupa s patrijarhom i biskupima vrlo hladno i neprijazno. Monasi podignu cijelu graju te vikahu, da su Latinci Grke prevarili, da su patvorili spise sv. Otaca. Fanatizam žestoke tnase bio je neukrotiv. Ništa ga nije moglo ublažiti. Sva se prijatelji unije među Grcima dadu prevariti. Jedan za drugim promijeni svoje mišljenje. Opet bude sve po starom. To se sve događalo baš, kad su Turci sa svih strana bili opikolili Carigrad___s kopna i s mora. Osmanlijski osvajači učine i od svoje strane ove, što god su mogli, da jaz, nastao između zapadne i istočne crkve, poraste i u dublinu i* u širinu.

Djelomični pokušaj sjedinjenja;

Godine 1596. u Poljskoj zauzmu se oci Družbe Isusove za raskolničke Ruse, koji su živjeli pod poljskom, katoličkom krunom. Postupali su veoma •prezno i lijepo. Uspjeh bio samo djelomičan. Velik broj biskupa izjavi, da rado prelazi u rimsiku Crkvu. To su bili Ruteni u južnoj Rusiji i Galiciji. Fanatizam raskolnika opet se svom žestinom rasplamt. te opet uništi pokret. Kao žrtva ljudske strasti podnese u to doba (1623.) mučenišTO sv. Josaiat, Bazilijanac i nadbiskup.

Promotrimo li malo pomnije sve te događaje diljem stoljeća, primjetit ćemo, da je raskol prouzročio ljubomorni nacionalizam Istoka, te da svi dosadašnji pokušaji sjedinjenja izlaze iz nečeg drugog, a ne iz čiste ljubavi spram Isusa Krista. (Izuzetak je moguće pokušaj u Brestu 1596. No i tu je imala svoje prste vlada i ruska i poljska.) Prvi pokušaj djelo je mača. Takva pak djela nemaju trajne vrijednosti, »Tko se hvata mača, od mača će i poginuti.« Kasniji pokušaji u Lionu i Florenciji bili su plodovi politike: na Istoku prodire Turčin, pa Grci traže pomoć.

Promatramo li povijest malo točnije, opazit ćemo, kako baš u raskolu izbija nacionalizam Istoka. Istok se nije uvijek osjećao članom zajednice, kojoj je ime svjetska Crkva, kao na pr. Afrika, Italija, Germanija, Galija... I u pokušajima sjedinjenja jasno se očituje, da Istok nikako nije pogodio pravoga odnosa, koji treba da vlada između nacije i svjetske Crkve. U svom srcu nije bio pače ni na putu k tome, kako nas uči povijest.

STOČNI NACIONALIZAM I SVJETSKA CRKVA

Istok nikako nije shvatio, da nad njim stoji Crkva, da on predstavlja samo jednu naciju, a da je ta Crkva svjetska — da vlada nad svim nacijama, i da prema tome ima da joj se ponizno podvrgne — toj općenitoj, katoličkoj Crkvi. A baš ta je spoznaja odlučna. Nijedan pokušaj sjedinjenja nije bio plod ponizne ljubavi, koja vodi k slozi i jedinstvu.

Sama povijest istočnih crkava govorit će nam dosta jasno. Ne će biti potrebno nikakvo naročito tumačenje.

Ponajprije da spomenemo samo jednu značajnu crtu naročito slavenskog nacionalizma — »cezaropapizam«. To, što se odcijepila jedna grana od golemog stabla, što se odijelila carigradska crkva od Rima, nije bilo sve. Kasnije se još i od te odlomljene grane otkidale grančice — od carigradske počnu se odjeljivati jedna crkva za drugom. Svaka je ta pokrajinska crkva ubrzo postala autokefalnom. Mnoge se s vremenom pače izjednačile s državom, a neke se i podvrgle. Vladar, kralj ili car bio je u isto vrijeme i najviša instancija za stvari čisto crkvene. Što više, crkva je nerijetko služila samo kao oruđe u ruci moćne države. Jasan je primjer Rusija u prošlom stoljeću. U borbi s ruskim cezaropapizmom promatrat ćemo i velikog Solovjeva. Vrlo je poučno promatrati, kako je Istok, prezrevši primat rimskoga biskupa, morao da prizna »primat« svjetovnih vladara. Posve se slobodno smije tvrditi, da je priznanje rimskoga primata najbolja i najjača obrana protiv stalne ovisnosti od državne vlasti.

Povijest nam prikazuje događaje ovako: Bizantski nacionalizam doveo je konačno do raskola. S tim uporedo ide i skućivanje crkve pod carsku vlast. Bilo je momenata u povijesti, kad se uopće ni u čem nije razlikovala svjetska vlast od duhovne. Nakon osvojenja Carigrada od Turaka dospije grčko-slavenska crkva pod jaram sultana. Novi su vladari, kako je razumljivo, učinili sve, što god su mogli, da raskolničke tendencije još pooštre.

U toku 19. stoljeća odcijepi se od Carigrada i na Balkanu jedna crkva za drugom te postane autokefalnom: Srbija, Grčka, Bugarska, Rumunjska. I tu je dakako često odlučno djelovao primjer i politički utjecaj Rusije.

Prije neprijatelji, postanu Rusi malo pomalo prijatelji Bizanta. Godine 955. dade se u Carigradu pokrstiti velika kneginja Olga, a na krstu dobi ime Jelena. Od tog doba pomiče se istočno kršćanstvo u Rusiju. Latinski misijonari nijesu dotada mogli postići ništa znatnije. Carigrad je smatrao velikom svojom pobjedom, kad se konačno i Olgin unuk Vladimir dade pokrstiti i kada dobije ruku grčke carevne Ane. Time je bio osiguran utjecaj Grka na Rusiju.

No i ruska crkva postade autokefalnom i dospije pod vlast carstva. Prvi je podvrgne pod carsku vlast Petar Veliki. Ukidajući patrijaršku stolicu u Moskvi izjavi, da je patrijarh nepotreban i suvišan, pače štetan po upravu crkve. Kad ; u mu neki počeli prigovarati, pokaže na sebe i reče: »Ja sam vaš patrijarh!«

STOČNI NACIONALIZAM I SVJETSKA CRKVA

Godine 1723. potvrdi Carigrad novu crkvenu upravu. Car Petar Veliki ustanovi »sv. upravni sinod« za rješavanje crkvenih stvari. Time postane crkva, iako vrlo važan, ono ipak samo organ uprave u rukama careva. Rusko i pravoslavno bilo je potpuno identično.

Za rusku nacionalističku državnu crkvu pojavi sa najednom silan neprijatelj: ruske pristaše zapadnoevropske kulture. Njihovim ćemo se pokretom malo više pozabaviti, da bismo mogli jasnije pokazati sliku ruskog nacionalizma. A to će nas ujedno dovesti na djelo Solovjevo.

Oba ruska glavna grada: Moskva i Petrograd simboli sa ruske povijesti novijeg doba.

Petar Veliki prenese svoju prijestolnicu iz središta zemlje na zapadnu periferiju. To je bio samo jedan simbol, znak. Skuplja se dvostruki tabor, jedan se na drugog diže: zapadnjaci i slavenofili. A moglo bi se kazati i ovako: napredak i tradicija, revolucija i carstvo. Obe su stranke konačno tražile veličinu Rusije. Ali jedni su je tražili u oslonu na Zapad, dok su se drugi kušali osoviti na vlastitom duševnom bogatstvu same Rusije. Zapadnjaci se rugali oholosti »sv. Rusije« upozoravajući je na njenu unutrašnju gnjiloću, socijalnu bijedu, neznanje i djelomičnu moralnu iskvarenost ruskih popova. Bila je to ogorčena borba, što su je vodili »prosvjećeni« protiv sile ruske vlade. Nihilisti bacahu bombe na kola careva. Urote, atentati svjedoče, kako se borilo bez ikakvih obzira. Pretječe boljševizma neprestano su samo čarkali i dražili. Bakunin i Aleksander Herzen bore se protiv tadašnjega državnog poretka. Turgenjev piše svoje socijalne romane. I grof Lav Tolstoj, kosmopolit i preziratelj ljubavi spram domovine, ide u red Rusa, koji čeznu za kraljevstvom Božjim, za kraljevstvom ljubavi a kaosu brutalnosti.

Drugi su tabor sačinjavali slavenofili — istočnjaci. U njemu se složila vlada i car sa starom vjerom, pravoslavljem, s njenim braniteljem, ruskim pravoslavnim svećenstvom, sa svom ljubavlju spram domovine, što je plamtjela u ruskom seljaku. Ta koalicija vlade i državne crkve imala je svu vlast u svojim rukama. Šibe, smaknuća, Sibirija, najmilija su sredstva te sile. Vlakovi puni prognanika jurili su prema sniježnim poljanama Azije. Nitko se nije ni najmanje uznemirivao, ako je među tim nesretnicima bilo i 90% nevinih. Mislili su: među tolikim mnoštvom naći će se barem po koji krivac.

Slavenofili imadahu cijeli niz vrlo energičnih zastupnika. Mnogo je značio Komjakov, lajik-teolog. On je dublje kopao; bio je potpuno uvjeren, da Rusija ne može biti bez pravoslavlja, da svjetska Crkva s centralnom vlašću primata za Rusiju nije moguća, a ni potrebna(!) Veli: »Istočna je crkva organizirana ljubav i istina. Ona čuva povjerenje joj blago vjere. Vjernici si uzajamno jamče vjeru i ljubav, i zato nije potreban Papa.« Komjakova nauka dakle potpuno opravdava ono robovanje ruske crkve državi, a u drugu opet ruku potpuno i odlučno odbija katolicizam.

U jednoj se samo stvari sastaju zapadnjaci s istočnjacima, jednu samo stvar mrze i prevratnici i pravoslavci, a to je — rimsko kršćanstvo.

Od svega toga nas ovdje zanima prije svega stanovište same ruske crkve. Povijest religiozno-crkvenih odnosa u Rusiji u 19. stoljeću pokazuje nam se kao potpuna negacija svakog odnosa dijela prema cjelini. To je dostatno, da se može pokazati, kako je ruska crkva bila daleko od katoličanstva.

Vladimir Solovjev pobjeđuje ruski nacionalizam.

U tom neuređenom redu, u tom prividnom jedinstvu, kojemu je bila zadaća da prikrije unutrašnju pocijepanost, a što ipak nije moglo u toj carskoj Rusiji, u Rusiji pravoslavlja, prevratnika i dinamičnih bombi, u Rusiji 19. stoljeća¹ postići ništa pozitivno, pojavi se jedan čovjek, koga su ponajprije svi slavili kao novog heroja »sv. Rusije«, a kasnije zamrzili i protjerali, jer tobože više nije bio dostojan zvati se sinom Rusije — Vladimir Solovjev! Njegov grijeh u očima nacionalista, a slava u »univerzalnoj Crkvi« bio je to, što se poklonio Rimu. Solovjev je bio najveći ruski Evropljanin, najznamenitiji ruski katolik prošloga stoljeća.

Ovdje promatramo Solovjeva jedino kao Rusa, koji je nacionalizam svog naroda u sebi pobijedio upravivši ga u čitavoj svojoj nutrinji i vanjštini prema sveopćoj rimskoj Crkvi. Nipošto dakle ne mislimo iscrpiti bogatstvo toga velikog života.

Da bismo ga lakše svrstali u niz događaja, evo samo nekih momenata iz njegova života. Rodio se 16. siječnja 1853. u Moskvi. Otac mu bio Sergije Mihajlovič Solovjev, sveučilišni profesor povijesti. Čitav život njegov bio je prepun raznih unutrašnjih i izvanjskih putovanja i smjerova, premda je trajao samo 47 godina. Nakon marljivog i svestranoga studija postane već u 22. godini života privatnim docentom povijesti u Moskvi i u Petrogradu. Uspjeh mu je bio neobičan; slušači ga upravo obožavali. Jedan od najuglednijih gostiju reče na koncu prvoga Solovjeva predavanja: »Ako se ispune nade ovog dana, Rusija se može smatrati sretnom, što ima novoga genija.«

Zavist poradi njegova uspjeha, a još više mržnja poradi njegova zapadnjaštva sruše ga. Solovjev izgubi svoje namještene, a sve, što bi napisao, morao je podastrijeti strogoj državnoj cenzuri. Što su učinili i ostali, koje je ista sudbina snašla, učinio je i on — ode u inozemstvo. Nalazimo ga u Parizu, u Londonu, u Rimu, u zemlji piramida . . . Mnogo se zadržavao i u zapadnim i južnim slavenskim zemljama. Srdačno prijateljstvo vezalo ga je s vel'kim hrvatskim biskupom Strossmayerom u Đakovu.

Vladimir Solovjev bio je čitav svoj život neoženjen; bio je veoma zaokupljen i zaposlen svojim duševnim zadaćama.

Najviše se bavio književnim radom i to vrlo velikoga stila, a upuštao bi se i u svakidašnje prepirke onoga doba u raznim

STOČNI NACIONALIZAM I SVJETSKA CRKVA

novinama i časopisima. Njegova veća i znamenitija djela filozofskog i teološkog su sadržaja. Na tom je području pisao isto tako dobro i točno kao i na svakom drugom, koje je bilo u kakvoj vezi s kršćanskom kulturom. Pače i kao pjesnik bio je znamenit.

Solovjev nije bio specijalista, nije bio stručnjak; on je bio više prorok univerzalne Crkve na evropskom Istoku. Stoga se ozbiljno zanimao za sve zadaće katoličke kulture. Od njegovih djela spominjemo ovdje samo ova; »Dvanaest predavanja o Bogočovječanstvu«, »Tri predavanja prikazana uspomeni Dostojevskog«, »Tri moći«, »Opravdanje istine« (teorijska filozofija), »Opravdanje dobra« (moralna filozofija), »Rusija i univerzalna Crkva«, »Tri razgovora« (Vizija antikrista).

Solovjev se bacio već prvim svojim predavanjem u veliku borbu, koja je tada bila raskidala Rusiju. Mogao je biti po čudi i jednoj i drugoj stranci, mogao je i posredovati, — a to je zapravo i htio. Slavenofili gledahu u njemu iskrenog patriota, oduševljena za život i povijest svoga naroda. Tu svoju veliku, odanu ljubav prema domovini nije Solovjev nikada nijekao, pače ni onda, kad ga je nemilo odrinula. Solovjev je uvijek ostao Rus u svom načinu, u svojoj volji — u svojem čitavom životu. No *on se* ne htjede baciti u prah pred idol svog naroda. Njegova ljubav prema Rusiji nije bila slijepa. On je poznao njene slaboće i grijeha pa ih je oštro šibao. Ali on je i jasno upoznao sve dobre strane, sve blagodati zapadne kulture. U tom se opet približavao zapadnjacima. Kao ovi, htjede i on Rusiju, koja se ne će zatvarati pred ostalom Evropom. On htjede Rusiju, koja u intimnom i nutarnjem općenju s ostalim narodima u jednu ruku sama raste, a u drugu poklanja drugima od svojih vrlina. Solovjev je uvijek bio Evropljanin, ali ruski Evropljanin.

U njegovom unutrašnjem razvitku razlikujemo dvije periode, premda se ne mogu jasno razlučiti godinama. Jedna prelazi u drugu. Prvu možemo nazvati slavenofilskom, iako on već tu stoji na posve drugom stanovištu, negoli nacionalistički »slavenofili«. Njegova je ljubav prema Slavenstvu mnogo čišća i plemenitija. U svojoj prvoj periodi, još u Rusiji, mislio je on na jedinstvo naroda u vjerskim stvarima. To jedinstvo shvaćao je on još nekako maglovito, nejasno. Zamišljao je neku nadnacijsku, svjetsku crkvu, koja još dotada nigdje nije došla do potpunog izražaja. Idealizirana Rusija imala bi joj privoditi ljude. Tako on u svojem djelu »Tri moći«.

To nesigurno tapkanje u tamnoj magli postaje u drugoj većoj i znamenitijoj periodi njegova života sigurna spoznaja, čvrsta volja. U rimokatoličkoj Crkvi kao u konkretnom ostvarenju onoga žuđenog i u dalekoj daljini gledanog hrama ugleda on ujedinjenje čovječanstva. Plodovi tog njegovog razvitka opisani su u »La Russie et l' Eglise universelle« 1889. Na vrhunac dolazi svojim »Credo-m« u rimsku Crkvu, ispovijedanjem vjere, što ga govori ispred i po nalogu istočnih Slavena, naroda od riječi, kako ih

sam naziva. Da bismo i prve riječi toga »Credo« bolje razumjeli, sjetimo se, da on u to doba još nije bio očito i formalno pristupio katoličkoj Crkvi.

Credo.

»Kao član prave i prečasne, ortodoksne istočne ili grčko-ruske crkve, koja ne govori ustima protivkanonskog sinoda niti ustima činovnika svjetske državne vlasti. nego ustima i glasom svojih velikih otaca i učitelja, priznajem za najvišeg suca u stvarima vjere onoga, koga tim priznaje i sv. Irenej, sv. Dionizije Veliki, sv. Atanazije Veliki, sv. Ivan Zlatousti, sv. Ćiril, sv. Flavijan, bi. Teodoret, sv. Maksim Ispovjedalac, sv. Teodot Studit, sv. Ignacije itd., naime apostola Petra, koji živi u svojim nasljednicima i koji nije uzalud čuo riječi Gospodnje: »Ti si Petar, i na toj stijeni isazidat ću svoju Crkvu, utvrdi svoju braću, pasi moje ovce!«

Ti, o besmrtni duše blaženoga Petra, ti o nevidljivi slugo Božji u vodstvu i upravi njegove vidljive Crkve, ti znaš, da ona za vidljivi život treba vidljivo zemaljsko tijelo. Ti si joj već dva puta dao tijelo zajednice: prviput u narodu grčkom-rimskom, a onda u germansko-romanskom, ti si za nju osvojio imperij Konstantina Velikog te imperij Karla Velikog. Poslije ta dva pret hodna utjelovljenja čeka na treće i zadnje utjelovljenje.

Čitav svijet, pun snage, pun želja, no bez jasne spoznaje svoga određenja, kuca eto već na vratima svjetske povijesti. Koju ćete riječ kazati, o narodi riječi?! Vaša masa još ne poznaje te riječi, ali ipak snažni glasovi, što se u vašoj sredini ore, već je najavile. Prije dva stoljeća objavi je jedan hrvatski svećenik, jedan hrvatski biskup našeg stoljeća, neobičnom rječitošću — Križanić i Strossmayer. To, što rekoše ta dva velika zastupnika južnih Slavena, čekalo je samo na jedan obični »Amen« od strane istočnih Slavena.

A ja sam došao da ispred njih rekнем taj Amen, — da ga rekнем ispred sto milijuna kršćanskih Rusa, čvrsto uvjeren, da mi se ne će iznevjeriti, da me ne će zanijekati. Vaša je riječ, o narodi riječi; slobodna i univerzalna teokracija, prava solidarnost svih nacija i klasa, u socijalnom životu ostvareno kršćanstvo te pokršćanjena politika; ta riječ je sloboda za sve, koji su ugnjetavani, obrana za sve, koji su slabi; ta riječ je socijalna pravednost i dobar kršćanski mir.

O Ključonošo Kristov, otvori im, i neka budu vrata svjetske povijesti za njih i za cio svijet vrata Kraljevstva Božjeg!«

Solovjev je našao univerzalnu katoličku Crkvu, našao je svoju majku. A što osjeća za svoju domovinu? Da li je ugasio ljubav prema svojoj naciji? On dakako odlučno odbija nacionalizam svojega naroda, što ga naziva novim oblikom idolopoklostiva, one tame poganstva, koje je kršćanstvo već davno pobijedilo.

STOČNI NACIONALIZAM I SVJETSKA CRKVA

U djelcu »Duševno određenje Rusije« kaže Solovjev:

»Danas stojimo pred velikom svetkovinom jubileja devetstote godišnjice kršćanstva u Rusiji. No izgleda, da će se to prerano slaviti. Po sudu mnogih patriota krštenje sv. Vladimira bilo je djelotvorno samo za njega, dok je za narod bilo uistinu tek krštenje vodom. Nama treba drugo krštenje, krštenje daha i istine, krštenje vatre ljubavi. Da, to drugo krštenje je doista potrebno, iako ne za čitavu Rusiju, a **ono** barem za onaj dio našega društva, koji danas govori i radi. Da postane kršćanski, morao bi se odreći modernog idolo-poiklonstva, koje doduše nije tako grubo kao kod naših poganskih pređa, što ga je pobijedio sv. Vladimir, ali je zato ipak mnogo nerazboritije i opasnije. Pod tim novim idolo-poiklonstvom razumijem ono epidemijsko ludilo, koje sili narode da se klanjaju svojoj slici, mjesto Svemožnom, Svevišnjem — Bogu.«

I baš te oštre riječi protiv pretjeranosti u ljubavi prema vlastitoj naciji pokazuju, da su težnje volje filozofa samo čišće i plemenitije od težnja njegovih zemljaka. On hoće veličinu Rusije, ali ne u sili i vlasti, nego u nutarnjosti, u kršćanstvu. On ne će Rusiju, ne će Istok osvajača Kserksa, nego Istok Krista. Tako on u pjesmi »Ex oriente lux«, što je spjeva u zadnjim godinama svoga života.

U godini 1897. i 1898. napisao Solovjev svoja uskrsna i nedjeljna pisma, kojih je svega skupa dvadeset i dva. U osam od tih pisama govori direktno i otvoreno o neslozi i opreci, koja koja karakterizuje Rusiju 19. stoljeća: zapadnjaci i istočnjaci, vjerske i političke borbe. U desetom pismu (»Nebo ili zemlja?«), što ga prouzročio slučaj jednoga dana, crta ponajprije poznate tendencije slavenofila:

»Nedavno sam čitao članak, koji donosi mišljenje, veoma značajno za izvjesni dio naše štampe. Jezgra je svega otprilike ovo: Ruski je narod skroz prosvjećen narod. Sjeme prave prosvjete spušteno je u njegovu dušu već od početka, — narod ga dakle ima, — i zato nije potrebno, da se njiva njegova razumna života tek zasije nego samo da se obradi. »Inteligencija«, koja se odmetnula od »materinskog tla«, koja je prema temelju svjetskog nazora ruskoga puka pače neprijateljski raspoložena, nastoji svom energijom, da mi nametne svoju ništavu, lažnu obrazovanost, koja narodu može samo da škodi, da ga pokvari. Puk treba svoju prosvjetu da traži u načelu: sve traži u nebu, dok »inteligencija« zatrovana načelima lažne prosvjete kaže: »Sve traži na zemlji.«

Dodavajući svoju kritiku kaže Solovjev:

»Promatrajući čitavu stvar s kršćanskoga stanovišta, mora se otvoreno kazati, da se vara puk isto tako, kao i inteligencija.

Ako sve valja tražiti na nebu, ništa nema na zemlji, A čemu je onda Sin Božji sišao s neba, čemu je živio među ljudima na zemlji? Čemu onda i »ječi Gospodnje molitve: »Neka bude volja tvoja, kako na nebu, tako i na zemlji?« što onda te riječi znače? Jer se volja Božja iu nebu ostvaruje, ispunja neovisno o nama. A zadaća je našeg života, da tu istu volju ovdje na zemlji izvršimo. Zašto da se zastire pitanje o istini tako neodređenim, dvoznačnim stvari tako tuđim izrazima, ikaošto je »puk«, »inteligencija«? Ne radi

se o tome nego o samoj istini. Što izrazu je potpunu, savršenu istinu? Poganski dualizam, neprijateljsko raspoloženje Božje prema svijetu, neba prema zemlji, duha prema materiji ili pak kršćansko ujedinjenje tih opreka utjelovljenjem: Božanskog s čovječjim, nebeskog sa zemaljskim, duhovnog s tvarnim?

Izravna i jednostavna težnja za nebom jest ideal platonski, neoplatonski, gnostički, ali nipošto pravovjerni, kršćanski. Sva krivovjerska išla su, a idu još i danas za tim, da uklone i unište onu cjelinu, ono jedinstvo, koje je izrečeno riječima: Bogočovječanski, nebeskozemaljski, duhovnotvorno.

Budućnost ne pripada »puku«, ne pripada »inteligenciji« niti sličnim faktorima, već jedino istini. Ako je doista istina, da se Rusija dijeli u dva razreda ljudi, od kojih jedan tvrdi, da »sve ima u nebu«, a drugi »da mu je sve na zemlji«, onda je jasno, da budućnost ne pripada ni jednom ni drugom.

Oprširno i duboko obrađuje našu temu u svom djelu »Opravdanje dobra« (III, dio, 14, glava). Tu dokazuje nemogućnost jednostranog nacionalizma kao i jednostranog kozmopolitizma. Nas to pitanje ovdje zanima samo, ukoliko se proteže na religiozno-crkveno područje. O tome kaže: »Bilo bi skroz krivo, kad bi tko htio kršćanstvo da izjednači s kozmopolitskim principom. Apostoli ne imadahu nikakva razloga da propovijedaju odricanje od svega, što čovjek, veže uz njegov narod.

Kršćanska svijest prelazi s apstraktnog čovjeka jedne određene skupine, ikako ga zamišlja filozof i pravnik, na čovjeka kao čovjeka i time uklanja staro neprijateljstvo između pojedinih klasa ljudi. Svaki čovjek, čim dopusti, da na čitavo njegovo biće Isus Krist utisne svoj lik, t. j. čim se prožme duhom savršena čovjeka, određuje sebi oblik, oblik idealne norme, život i djelovanje, postaje dionikom Božanstva krepošću Sina Božjega, koji u njemu prebiva. U tom stadiju preporoda prestaju za čovjeka međe individualnosti, nacionalnosti i druge razlike i osobitosti. Individualnost postaje sada temeljem pozitivnoga sjedinjenja s ostalim čovječanstvom, koje ju nadopunjuje, ili s Crkvom u njenoj pravoj biti.

Osobitost je konstrukcije i funkcije kojega organa n. pr. oka; taj se organ od drugoga doduše razlikuje, ali nipošto ne rastavlja niti od njega niti od ostalog organizma. Štoviše, ona je temelj njegove određene pozitivne suradnje u životu čitavog tijela i temelj njegove nenadomjestivosti za sve ostale organe toga organizma. Tako je to i u »Tijelu Kristovu«. Individualne razlike ne rastavljaju pojedinca od cjeline, nego ga s njom pače uže vežu i sjedinjuju tako, te su baš one temelj njegova osobitog značenja za sve, njegovog uzajamnoga djelovanja. Isto to vrijedi i za narodnost. Sveukupno čovječanstvo (ili Crkva, koju je Apostol naučavao) nije apstraktan pojam, nego skladna punina svih pozitivnih osobitosti novog, preporođenog stvorenja — dakle nesamo ličnih nego i narodnih osobitosti. Tijelo Kristovo kao savršeni i potpuni organizam ne može se sastojati samo iz jednostavnih stanica nego mora imati i kompliciranije, snažnije organe, a to su razne narodnosti. Karakter naroda razlikuje se od karaktera pojedinca većim omjerom, dugotrajnijim životom njegova nosioca, a ne u principu. Ako kršćanstvo dakle ne traži bezličnosti, ne može tražiti niti beznarodnosti. Kad kršćanstvo uistinu zahtijeva od pojedinaca i naroda preporod ili obnovu, tada to ne znači, da im uništava prirodna svojstva i sposobnosti, nego samo da ih pretvara, obogaćuje novim sadržajem i novim pravcem. Tako su Petar i Ivan poslije svoga preporoda duhom Isu-

STOČNI NACIONALIZAM SVJETSKA CRKVA

Učinili su sačuvali pozitivnu osobitost i razliku svojih značajeva ne oštetivši svoje ličnosti ni individualnosti. Naprotiv, oni su je još bolje razvili i ojačali, a tako je to događalo i kod čitavih naroda, kad prime kršćanstvo.

I ovo je doduše istina: Istinsko usvojenje prave religije s apsolutnim principom, što se u njoj nalazi, mora mnogošta i razoriti, uništiti u životu naroda i pojedinca. No sve to, što se snagom viših principa podvrgava uništenju, ne sačinjava karaktera. Ima zle volje, krivih pravaca u životu i djelovanju naroda, ima historijskih grijeha, koji tište njihove duše; od svega se toga treba osloboditi, — a takvo oslobođenje može narode samo da jača, da učvršćuje i proširuje izraz njihova pozitivnoga karaktera.«

Lako možemo naslutiti, kakav su dojam učinili i na kakav su otpor naišli ovi jasni nazori u nekadašnjoj Rusiji.

Unutrašnji razvitak Vladimira Solovjeva završio se i okruno izvanjskim prestupom u Crkvu rimsko-katoličku u Moskvi 18. siječnja 1896., dakle četiri godine prije smrti toga velikana. Doklegod je živio, nitko nije pošao za njim. On je bio i ostao samac. Njegove su ideje i staze ležale previsoko za većinu njegovih savremenika i zemljaka. Premda je to tako, mi se ipak čvrsto nadamo, da će još osvanuti njegov dan.

Tu svoju ostavljenost i osamljenost ćutio je Solovjev jako. Ostvarenje svojih ideja o univerzalnoj Crkvi, ujedinjenje kršćanstva pod vodstvom Rima odgadao je sve dalje i dalje. U zadnjim danima svoga života napisao je još jedno manje djelo »Tri razgovora«, Tu on ponajprije raspravlja o svakidašnjim pitanjima politike i narodnog života, a onda se diže u više etičke i teološke sfere te na koncu kruni djelo svojom vizijom Antikrista. Solovjev ga gleda, kako u zadnjim danima dolazi, osvaja zemlju, zavodi kršćanstvo, — i na kraju ostaje samo šaka vjernih. Rimski katolici kupe se oko zadnjeg Pape Petra II.; njemački protestanti oko profesora Pauli-ja; zadnji pristaše pravoslavne crkve oko patrijarhe Ivana. Na Sionu hoće Antikrist da povede zadnji boj, da ga sve kršćanstvo prizna za Papu, za Boga. U času te krajne opasnosti ujedinjuje se svekoliko kršćanstvo. Patrijarh Ivan kaže: »Za ljubav toga jedinstva u Isusu, dječice moja, poklonimo se našem dragom bratu Petru. Neka na koncu on pase ovce Kristove! Neka bude!« Na to pristupi i zagrlji ga. A i profesor Pauli podvrgava se ispred svih protestanata auktoritetu zadnjeg Pape: »Ti si Petar, to je sada sigurno, to je dokazano, to je izvan svake sumnje!« Na nebu se na to ukaže veliki znak: žena s dvanaest zvijezda te povede u visine novu zemlju, novo kraljevstvo — Kraljevstvo Kristovo.

Putem, kojim je išao Solovjev, morat će ići Istok uopće, morat će se u ljubaznoj poniznosti pokloniti zajednici u Kristu, mističnom Tijelu Krista, koji konkretno stupa pred nas u tijelu, što ga predstavlja Crkva katolička. U njoj će Istok opet naći sama sebe, u njoj će biti sretan, u njoj će moći izvršiti svoje zvanje; svoju zadaću, što mu je Bog dade u zajedničkoj Crkvi. Mi zapadnjaci Čeznemo za tim jedinstvom, dobro znajući, da i mi trebamo

u izvjesnom smislu neke nadopune. Možda će nas sve skupa dovesti bliže k cilju slom staroga cezaropapizma, strahovlada boljševizma...

Svjetska Crkva i nacije istoka.

Put od nacije k svjetskoj Crkvi vodi, kako smo vidjeli, i natrag od svjetske Crkve k naciji, k njenom osobitom značenju ti zajednici Crkve, koja sve obuhvaća. Nije zadaća ove rasprave da pobliže ocrta taj put, taj povratak. Zadovoljit ćemo se samo time, da na koncu spomenemo tek neke činjenice, koje jasno pokazuju, da taj put doista postoji, i da upravo mora postojati.

Rim se, kako je već poznato, nikada ne protivi starom pravoslavnom obredu. Pače želi, da svaki ostane kod svoga obreda, jer najviše odgovara njegovoj prirodi, jer ga već od djetinjstva usrećuje, pobuđuje i razveseljuje. Jedinstvo u vjeri, a razlika u obredu!

Uvelike se u najnovije vrijeme proučava Istok, njegova povijest i osobitost. Sve više i više se cijeni i uvažuje. U tom se osobito odlikovali četiri zadnja Pape. Njihov je rad na tom području vrlo zamašan. Leon XIII. (1878.—1903.) »Istočni Papa« osnovao je sjemenište za Armence, Maronićane, Grke i Rutene. U svojim enciklikama poziva neprestano, da se svi sjete prvašnjega starog jedinstva. («Praeclara Orientalium dignitas» — »Grande munus« — »Praeclarae gratulationes« — »Satis cognitum«.) Lecnov rad nastavi Pijo X. (1903.—1914.), pa poslije njega Benedikto XV. (1914.—1922.). Vrlo se u tom radu ističe i naš sadašnji sv. Otac Pijo XI. (od 1922.). Njegova je ljubav prema Istoku poznata po čitavome svijetu. Očinski blagosлива sve molitve i pothvate za sv. jedinstvo. Pod njegovom osobitom zaštitom održali su se unijonistički kongresi u Velehradu i Ljubljani. Za njegova pontifikata slavila se 1600. obljetnica nicejskoga sabora. Iste godine održan je u Bruxellesu pod predsjedništvom pokojnoga kardinala iz Mechelna Mercier-a kongres, koji se u bezbrojnim konferencijama bavio pitanjima jedinstva svih kršćana, a naročito onih, koji pripadaju istočnoj Crkvi. Plod toga kongresa bio taj, da su se osnovali benediktinski samostani, u kojima se redovnici predali radu i molitvi za jedinstvo. I baš sinovi sv. Benedikta smiju se najprije nadati, da će njihov trud uroditi obilnim plodom, jer njima duševno srodne istočne monahe, Bazilijance, vrlo štuju na istoku.

To i još mnogo šta drugo, što bi se još moglo navesti, jasno pokazuje, kako se s katoličke strane nastoji oko ljubaznog i lijepog razumijevanja Istoka. Što nose katolici u svojem srcu za Istok, pokazuje najbolje sv. Otac Pijo XI., koji to divno izriče u jednom govoru, što ga je držao 1925. godine pred orijentalcima, što borave u Rimu:

»Naša topla ljubav, naša osobita naklonost, koja izlazi nese samo iz interesa, koji nikad ne prestaju, koje Istok, odakle je došla

STOČNI NACIONALIZAM I SVJETSKA CRKVA

svjetlost, svakome čovjeku ulijeva, onaj Istok, koji se još i danas, kako smo vlastitim očima vidjeli, s potpunim pravom naziva zemljom, koja zna moliti, koja osjeća i uživa čar molitve — ta ljubav izlazi iz neposrednog i bogatog iskustva o narodu i kraju, što smo ga sami mogli steći, kad smo tri godine prolazili kroz istočne, osobito slavenske zemlje . . . Predragi sinovi, kad biste znali i osjećali, koje mjesto zauzimate u našem srcu, vi i vaša domovina, vi i vaša porodica, vaši rođaci, vaši zemljaci. . . ! Uvijek osjećamo u našem srcu ljubav Božanskog Pastira, koja nas potiče i upravo goni. . . , neprestano slušamo njegove uzdahe i vapaje za jedinstvom stada, uzdahe i vapaje, koji tako ganutljivo otkrivaju dušu najvišeg Pastira, Recite i pišite svim, da vas sve blagoslivamo, da vas sve blagosloviti hoćemo, sve bez izuzetka, i one, koji još nijesu u jednom stadu, koji se sami nazivaju, i koje **drugi** nazivaju onom hladnom, žalosnom riječju: disidenti. Recite im, da ih ne isključujemo iz svojih molitava i da ih nikad isključiti **ne ćemo** .. .«

R. Muschalek D, I.